

Janusz Kutta, *Historia Izby Adwokackiej w Bydgoszczy 1945–2010*, Okręgowa Rada Adwokacka w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2012, ss. 459, nlb, ISBN 978-83-933185-0-6.

Omawiana praca jest pierwszą próbą syntezy dziejów adwokatury w okręgu Izby Adwokackiej w Bydgoszczy w okresie powojennym, to jest w latach PRL i pierwszych dwóch dekadach III Rzeczypospolitej. Stanowi wynik wieloletnich badań autora, będących efektem jego własnych zainteresowań, jak i inspiracji ze strony Komisji Historycznej Okręgowej Rady Adwokackiej w Bydgoszczy. Tym samym monografia ta dołączyła do istniejących już w literaturze przedmiotu opracowań poświęconym izbom adwokackim: gdańskiej, koszalińsko-słupskiej, lubelskiej, szczecińskiej i warszawskiej.

Autor postanowił skupić się na przedstawieniu przede wszystkim genezy, organizacji i działalności Izby bydgoskiej w latach 1945–2010, opierając się na dostępnym mu materiale źródłowym. Dlatego też zasygnalizował jedynie te kwestie, które winny być w przyszłości obiektem dalszych badań monograficznych, zatem odrębnych od syntezy dziejów tej Izby, w tym m.in. problemy weryfikacji adwokatów przed komisjami weryfikacyjnymi po 1945 r., inwigilacji tego środowiska zawodowego oraz efektów i skutków werbunku jego członków przez organa bezpieczeństwa czy roli adwokatów jako obrońców w procesach politycznych.

Geneza bydgoskiej Izby Adwokackiej wiąże się z przywróceniem województwa pomorskiego w 1945 r. i reaktywowaniem Izby Adwokackiej i Okręgowej Rady Adwokackiej w Toruniu. Po przeniesieniu – na mocy rozporządzenia ministra sprawiedliwości z 6 IV 1949 r. – Sądu Apelacyjnego z Torunia do Bydgoszczy, nad Brdą ulokowano też Izbę Adwokacką wraz z jej organami: Okręgową Radą Adwokacką, Sądem Dyscyplinarnym i Komisją Rewizyjną. Okręgowa Rada Adwokacka, do czasu przydzielenia jej odpowiedniego gmachu w Bydgoszczy, do końca kwietnia 1950 r. nosiła nazwę: Okręgowa Rada Adwokacka w Bydgoszczy z tymczasową siedzibą w Toruniu. Obszarem terytorialnej właściwości Izby było od 1950 r. województwo bydgoskie. Do 1950 r. też, gdy zlikwidowano sądy apelacyjne i utworzono sądy wojewódzkie, w skład Izby toruńskiej, a następnie bydgoskiej wchodził adwokaci z obszaru działania Sądu Apelacyjnego w Olsztynie i Białymstoku. Terytorialna właściwość Izby bydgoskiej uległa zmniejszeniu wskutek zmian podziału terytorialnego w 1975 r. i utworzenia w Toruniu Izby Adwokackiej dla nowo powstałych województw toruńskiego i wrocławskiego. Właściwość terytorialna izb bydgoskiej i toruńskiej nie uległa zmianie po utworzeniu województwa kujawsko-pomorskiego w 1999 r.

Pracę oparto na szerokiej podstawie źródłowej, zarówno gdy idzie o archiwalia, jak i źródła drukowane, prasę i literaturę przedmiotu. Zasadniczą część bazy źródłowej stanowią akta Izby Adwokackiej w Bydgoszczy z lat 1945–1966 w zasobie Archiwum Państwowego w Bydgoszczy oraz dokumentacja zgromadzona w Archiwum Okręgowej Rady Adwokackiej w Bydgoszczy. Obok dokumentów wytworzonych w efekcie działalności Izby i jej organów są to także maszynopisy niepublikowanych wspomnień przedstawicieli bydgoskiej adwokatury oraz opracowań historycznych do dziejów Izby i zespołów adwokackich. Rolę uzupełniającą odegrały zespoły akt z Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie i Delegatury IPN w Bydgoszczy, Archiwum Urzędu Miasta Bydgoszczy oraz

Archiwum Okręgowej Rady Adwokackiej w Łodzi. Szereg istotnych materiałów archiwalnych opublikowano w tej pracy w formie aneksów (s. 231–361), w tekście zasadniczym zaś materiał dokumentalny stał się podstawą dla licznych tabel i map. Obok tego książkę zaopatrzone w kilkadziesiąt fotografii, bibliografię, indeks nazwisk oraz streszczenie w języku niemieckim i angielskim.

Praca, obok wstępu i zakończenia, składa się z siedmiu rozdziałów ujętych w układzie chronologicznym. Wewnątrz każdego z rozdziałów dominuje natomiast układ problemowy, w ramach którego omówiono regulacje prawne funkcjonowania adwokatury w danym okresie, jak też działalność organów Izby oraz jej uwarunkowania o charakterze politycznym i prawnym. Taki też charakter – polityczny i prawny – mają cezury chronologiczne przyjęte dla poszczególnych rozdziałów. Uwarunkowania tego rodzaju decydowały bowiem o stopniu realności samorządu adwokackiego oraz faktycznych możliwościach działania tej korporacji i jej członków. Rozdział I – „Adwokaci i adwokatura na Pomorzu i Kujawach w narzuconej rzeczywistości (1945–1949)” – przedstawia więc okres istnienia faktycznego, choć przez władze konsekwentnie ograniczanego, samorządu adwokackiego, funkcjonującego mimo wybitnie niesprzyjających warunków (jak aktywność komisji weryfikacyjnych i działalność komunistycznego aparatu bezpieczeństwa). Rzecz ciekawa, do palestry, obok wielu znaczących przedwojennych postaci adwokatury pomorskiej (jak dziekan Okręgowej Rady Adwokackiej w Toruniu Stefan Michałek czy też Ignacy Dziedzic i Marian Niklewski), trafiali też znani w swoim czasie urzędnicy administracji państwowej na Pomorzu z lat II Rzeczypospolitej. Jak wynika z wykazu adwokatów wpisanych na listę adwokatów Apelacji Toruńskiej (1945–1949) (aneks I–12), byli to m.in. starosta powiatowy w Sępólnie (1926–1937) i Tucholi (1937–1939) Jan Ornass praktykujący w Sępólnie oraz prowadzący praktykę w Toruniu: wicestarosta toruński Aleksander Czerni (1937–1939) i sędzia Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Toruniu w latach trzydziestych, Józef Pałac. Z ustaleń autora wynika, że J. Ornass jeszcze w marcu 1961 r. wchodził w skład Walnego Zgromadzenia Izby bydgoskiej (s. 97–98). Rozdział II – „W pierwszych latach Polski Ludowej (1950–1955)” – obejmuje działalność adwokatury w okresie szczególnie nasilonej presji ideologicznej ze strony władz. Samorząd tej grupy zawodowej, po wprowadzeniu w życie nowego prawa o ustroju adwokatury z 1950 r., stał się fikcją, władze zaś podjęły działania w celu ograniczenia indywidualnej praktyki adwokackiej na rzecz tworzenia zespołów adwokackich. Likwidacja prywatnych praktyk adwokackich nastąpiła wprawdzie w pełni wskutek wejścia w życie przepisów ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r., niemniej jednak zespoły adwokackie już w połowie lat pięćdziesiątych zrzeszały 90,6% adwokatów praktykujących w okręgu Izby bydgoskiej (s. 67). W ostatnich latach PRL prawo do prowadzenia prywatnych kancelarii resort sprawiedliwości przyznał czterem adwokatom w okręgu Izby. Liczba ta zaczęła rosnąć po 1989 r., tak że w 2002 r. prywatną praktykę prowadziło już 82,9%, w 2010 zaś 95,4% adwokatów w okręgu bydgoskiej Izby Adwokackiej (s. 170). W rozdziale III omówiono funkcjonowanie adwokatury bydgoskiej w okresie przywracania samorządu adwokackiego (1956–1963), w rozdziale IV zaś w okresie ograniczonej samorządności (1964–1975), po wprowadzeniu ustawy o ustroju adwokatury z 1963 r. Przedłużenie tego rozdziału stanowi rozdział V – „Po reorganizacji (1975–1982)” – omawiający działalność Izby po reorganizacji wskutek zmian podziału terytorialnego z 1975 r. i utworzenia Izby Adwokackiej w Toruniu, a także w okresie pierwszej „Solidarności”. Rozdział VI omawia funkcjonowanie adwokatury w ostatnich latach

PRL (1983–1989), po uchwaleniu przez Sejm PRL „Prawa o adwokaturze” z 1982 r., a rozdział VII – w pierwszym dwudziestolecu III Rzeczypospolitej (1989–2010).

Ostatni, VII rozdział, najobszerniejszy ze wszystkich, odnoszący się do czasu pełnej samorządności tej korporacji zawodowej, ma też chyba w porównaniu do sześciu pozostałych bardziej kronikarski charakter. Pomijając kwestię regulacji prawnych działalności palestry, w porównaniu do rozdziałów dotyczących funkcjonowania adwokatury w PRL całkiem inny jest tu kontekst przynależności politycznej i aktywności społecznej adwokatów, polityczno-prawnych uwarunkowań organizacji i uprawnień samorządu, organizacji pracy adwokatów, wreszcie, co nie mniej ważne, aspektów finansowych ich pracy. Wymienione czynniki były zaś szczególnie istotne w codzienności funkcjonowania adwokatury w okresie PRL. Ustalenia poczynione w tej materii przez autora dla okręgu bydgoskiej Izby Adwokackiej stanowią więc istotny punkt wyjścia dla dalszych badań nad adwokaturą bydgoską oraz Kujaw i Pomorza w epoce PRL, w pewnej mierze też w III RP. Składając się na monografię Izby bydgoskiej, są też, obok powstałych dotychczas monografii innych izb adwokackich, przyczynkiem do prac nad nowatorską i pełną syntezą dziejów adwokatury polskiej w okresie powojennym. Ponadto następstwem ukazania się tej monografii winno być podjęcie badań nad dziejami adwokatury na Pomorzu i Kujawach w latach II Rzeczypospolitej, a również okupacji niemieckiej.

Przemysław Olstowski (Toruń)

